

LA DISPUTA PEL CONTROL MUNICIPAL A ULLDECONA DURANT ELS CINC ANYS PREVIS AL TRIENNI LIBERAL (1815-1819)

Per NÚRIA SAUCH I CRUZ

Com ja s'ha fet palès en anteriors edicions de la revista el desig de controlar el govern municipal durant el Trienni liberal era una de les màximes aspiracions de les famílies més representatives del veïnat d'Ulldecona, famílies que arribaren a aglutinar tota una sèrie d'adeptes al voltant de les dues opcions polítiques que aquestes representaven¹. De forma sorprenent, durant els immediats anys previs, dues famílies enfrontades durant el Trienni, els Poy i els Montrós, feren causa comú davant les denúncies de què van ser objecte per part d'individus representatius de la vida econòmica i social del poble que recelaven aquest poder.

En aquestes línies s'intenta donar a conèixer que les disputes per aconseguir el poder municipal foren una constant durant les primeres dècades del XIX i que alguns individus amb postures de partit totalment irreconciliables durant el Trienni i posterior carlisme compartiren i defensaren conjuntament, durant els anys previs, interessos comuns. Però quan aquests interessos comuns significaren l'exclusió d'un dels dos, les postures polítiques d'aquestes famílies i dels seus prosèlits van definir-se totalment i ambdues resultaren del tot oposades.

L'AJUNTAMENT BORBÒNIC DE FINALS DE L'ANTIC RÈGIM

El poder polític, econòmic i el prestigi social en l'àmbit municipal provenien bàsicament d'exercir càrrecs públics, i entre els més cobdiciats hi havia els d'escrivans reials o notaris i els propis del consistori municipal. En teoria, aquests càrrecs conformaven compartiments estancs i no podien haver-hi vinculacions consanguínies directes entre els representants d'uns càrrecs i els altres, però a la pràctica no sempre era així.

L'ajuntament borbònic de finals de l'antic règim estava integrat per un batlle i un sotsbatlle, els regidors, que oscil·laven en funció del nombre d'habitants, un secretari, un procurador síndic, els diputats del comú i un síndic personer. El càrrec de procurador va ser creat el 1760 i, tal com indica Jaume Torras, les seues funcions eren bastant imprecises encara que específicament *"havia d'intervenir en els proveïments ciutadans, en la fixació dels queviures, en la vigilància dels arrendaments municipals, etc"*². Els dos últims eren càrrecs d'extracció popular creats el 1766 que actuaven com a element de *"fiscalització de la conducta dels regidors"*³, com a fre dels seus possibles abusos d'autoritat.

Amb la creació d'aquests nous càrrecs esmentats a les diverses poblacions, els conflictes interns de la pròpia cúpula del poder augmentaren. Torras i Ribé indica que era freqüent que *"unes poques famílies o individus monopolitzessin els ressorts del poder, en ampliar-se el nombre de càrrecs a elegir cada any, calia ampliar també el cercle de les persones concertades en la roda del poder o exposar-se irremissiblement a perdre'n el control"*. Com que cada any s'elegia un nou consistori municipal, *"els efectes sobre el grup dominant que volgués mantenir el control sobre tots els càrrecs era multiplicador, ja que cada un dels nous càrrecs inutilitzava un nombre creixent de persones del cercle a causa dels lligams de parentiu i dels anys d'inhabilitació que havien de transcórrer entre l'ocupació de dos càrrecs en un mateix ajuntament"*⁴. Això és el que succeïa, com veurem, a la població d'Ulldecona.

Els qui ocupaven aquests càrrecs municipals dins l'ajuntament borbònic presentaven unes característiques comunes: tots, en major o menor grau, formaven part de l'etil local. Formar part d'aquest grup implicava tenir un important nombre de propietats rústiques, cases, solars, magatzems, etc. Una altra font d'ingressos la constituïen els servicis secundaris, com els molins fariners o d'oli, els forns de pa i, finalment, els censals. A més, tal i com indica M. Carmen Irles per al cas dels regidors valencians de l'antic règim *"quienes desempeñaban personalmente un trabajo, ya fuera como abogado, como oficial del ejército, o en cualquier otra ocupación, contaban con una remuneración adicional; tampoco cabe olvidar el salario que percibían como regidores"*⁵. Com veurem a partir dels cadastres del 1814 i 1830, aquestes característiques comunes es reproduïen per al cas d'Ulldecona.

LA RODA DEL PODER EN MANS DELS POY

A més d'aquests càrrecs, a la població hi

havia dues places numeràries de notaris o escrivans reials, i aquestes les ocupaven -en el període que estudiem- Luis Montrós i Juan Bautista Poy, que obtingué el títol el 1815⁶. En realitat la quantitat de notaris ascendia a 5, perquè des del 1804 Dámaso Montrós compartia la notaria amb el seu oncle Luis; el pare de Poy, Francisco, posseïa el títol del jutjat d'Ulldecona des del 1796, i José Serrano, que provenia de Tivissa, era notari supernumerari. De fet, les notaries d'Ulldecona anaven passant a diferents membres de les famílies Poy i Montrós de forma directa ja que era molt comú el fet de compartir notaries formant un sol protocol. En teoria, això era així durant la vida del qui la posseïa, però a la pràctica el càrrec es perpetuava i anava a parar quasi hereditàriament al qui l'havia compartit amb el titular del càrrec. Així és com Dámaso Montrós i Juan Bautista Poy van aconseguir els seus càrrecs.

Durant aquests anys els Poy instal·laren als llocs públics membres de les seues famílies, alguns d'ells incapacitats per exercir aquestes funcions donada la seua insuficient educació, i exerciren simultàniament càrrecs que, com hem dit abans, no podien ser representats per parents. Tot això va provocar les reaccions d'individus que es veïen marginats de la vida política però que, per la seua posició socioeconòmica, es consideraven més ben capacitats que alguns dels instal·lats per desenvolupar càrrecs dins l'Ajuntament. Seguint de nou Torras, aquest autor indica que a partir de 1766 les protestes contra el monopoli de poder entre poques persones començaren a proliferar entre els documents dirigits a la Reial Audiència. És per això que aquesta començà a proposar a partir del 1790 la reintroducció forçosa del sistema insaculatori *"a les poblacions on els conflictes electorals i el desgovern resultessin irresolubles per altres conductes"*⁷. El sistema de tria de la insaculació estava reservat al rei, el qual

delegava comissaris insaculadors per què cada 5 o 10 anys establissin les nòmines d'insaculació. Així, diu, les persones insaculades "*quedaven investides per espai de cinc o deu anys en dominadors absoluts del municipi, sense haver de donar comptes a ningú dels seus actes i només esperant que l'atzar anés repartint el torn de l'elecció anual*"⁸. L'elecció d'aquests futurs representants de l'Ajuntament, sempre persones amb pes a la comunitat, consistia en l'extracció d'unes bosses del nom del candidat per part d'una mà innocent.

Després de la guerra del Francès, i de forma generalitzada a tot l'Estat espanyol, el control municipal va recaure de nou en aquells membres de l'Ajuntament que ho havien estat el 1808. Així, el consistori encapçalat per Josep de Ferran va ser substituït, a mitjans d'any, per l'integrat per Alexandro Peris, com a batlle, Luis Montrós com regidor degà, Miguel Doménech i Ferrer, Francisco Forcadell i Reverter i Juan Viscarro com a regidors⁹.

Peris, un dels representants de la posterior cúpula reialista, era un dels principals hisendats de la vila. Segons el cadastre del 1830, a més de bona quantitat de propietats rústiques a la zona de regadiu i secà posseïa diverses cases, ramat i censals. El seguia Luis Montrós i Juan Viscarro, els quals, al cadastre del 1814 van haver de pagar per diverses propietats i una casa. Miguel Doménech no es trobava entre els grans propietaris, però potser desenvolupava algun treball que el capacitava per exercir com a tal. A Francisco Forcadell, no l'hem trobat a cap dels dos cadastres consultats¹⁰.

Quan Peris va estrenar de nou el seu anterior càrrec, li va passar per alt un "detall" força important. Com indicà Luis Montrós en un memorial dirigit el 17 de setembre a la Reial Audiència de Barcelona: "*se queixa de aquel bayle Alexandro Peris por haberse presentado con la vara constitucional, y no*

con la que acostumbraban usar los antiguos Bayles, y continuó á llevarla en el acto de Ayuntamiento que se celebró á pesar de habersele el que expone repreendido; por lo que pide que pa satisfaccion del Pueblo se mande quemar aquella vara, se reprenda al Bayle, y que el recurrente en asuntos de justicia en que es precisa la asistencia de la vara pueda valerse del sub Bayle"¹¹. Pensem que aquest "lapsus" va ser producte d'un acte irreflexiu en què el desig de ser reconegut i investit de nou con la màxima autoritat local era molt superior al reconeixement simbòlic, en aquest cas constitucional, de l'aparell que duia a les mans.

Tres dies més tard l'hisendat Francisco Nadal¹² demanava que es procedís a una insaculació perquè hi havia alguns membres de l'Ajuntament que intentaven manegar les eleccions per al 1815: "*de resultas de las juntas que se celebraron en la casa de Pedro Gil ex-depositario de los sugetos del Ayuntamiento constitucional, estos con intervencion de parte de Regidores que en el día lo componen, se sabe que sujetos van propuestos en ternas para el año proximo de 1815*"¹³.

La insaculació no va arribar a produir-se i durant el 1815 l'Ajuntament estigué integrat majoritàriament per individus amb una posterior filiació liberal¹⁴. Juan Bautista Poy, va exercir de batlle, Vicente Grau major, de sostbatlle, Pedro Gil, Pelegrín Querol, Gabriel Lázaro menor, Domingo Canalda, de regidors i Josep Vericat i Homedes, com a procurador¹⁵. Si exceptuem el cas de Gil i Vericat, tota la resta no eren grans propietaris. El mateix Poy pagava 5 reials de billó i 1 maravedís per la contribució cadastral del 1814, però la seua professió i el tradicional pes familiar a la comunitat el feien apte per desenvolupar aquell càrrec¹⁶.

Tornem a trobar-nos Juan Bautista Poy exercint aquest càrrec el 1816, aquest cop en companyia de Dámaso Montrós, José

Pascual Fabra, Domingo Folguer major, Vicente Eusebio Calduch, com a regidors¹⁷, encara que a finals de 1815 tres propietaris d'Ulldecona, Joaquín Doménech Simó, Domingo Raga i Pascual Constantí, denunciaren en un memorial el fet que s'havia anomenat alcalde a Poy, elecció que no podia portar-se a la pràctica atès el seu parentiu amb un dels escrivans públics. Com van afegir: *"quando se formo la propuesta de Bayle y recayó el nombramiento en Juan Bautista Poy se ocultó a V.E. que era hijo de Francisco Poy Esño de aquellos juzgados lo que le impide ser bayle y tambien á Jose Antonio Domenech por ser cuñado de dicho Francisco Poy, que va en 2º lugar."*¹⁸

El 1816 va resultar un any força agitat. Poy no va presentar-se com a alcalde per al pròxim consistori però sí com a secretari. En les propostes per al 1817 hi havia membres poc reputats de la seua família, la qual cosa va provocar la reacció de diversos veïns que, encapçalats per Joaquín Manuel de Ferran, van dirigir a la Reial Audiència un memorial en què denunciaven *"los perjuicios que se siguen de vincularse los oficios de republica en unas mismas familias cuya causa atribuyen al influxo qe tienen los Exños sobre el pueblo recayendo dichos empleos en parientes y gente inepta"*. Afegien que: *"apenas hay uno que sepa escribir componiendose de labradores adictos al partido de los exños siendo parientes inmediatos como el que será Alcalde es tio carnal del actual y cuñado del Esño del Esño del Juzgado, suplican se proceda á una insaculacion por el tiempo que V.E. estime conveniente"*¹⁹. Aquesta denúncia va tenir una immediata resposta per part dels directament afectats, i es va iniciar un clima de constants desqualificacions personals entre els afectats i els que promovien la insaculació: *"siendo el movil el Alc. Juan Bautista Poy con la idea de perpetuar aquellos empleos*

*entre los partidarios: que estan forjando representaciones tachando la conducta de los que intentan la insaculacion y en contraposicion hacen presente los recurrentes que el citado Poy fue adjunto de Maire en 1813 y acompañan testimonio para acreditar que el citado Alcalde es hijo del Esño de los juzgados, y arrendador de los diezmos circunstancias que debian imposibilitarle como hoy exemplifica lo que suplican se mande su separacion de Alcalde evitando asi que puedan transtornar las diligencias de la insaculacion como ha empezado á practicarlo"*²⁰.

Un mes més tard un nodrit grup d'individus, civils i eclesiàstics, reiteraren la necessitat de procedir a una insaculació a la vila. Aquest grup estigué integrat per alguns destacats personatges de l'esfera política de la població durant aquells anys i els posteriors. El que crida l'atenció és que aquests no conformaven un grup monocolor, ja que entre ells hi havia representants del posterior liberalisme i realisme local. D'una banda s'hi trobaven individus de la facció de Peris, etern rival de Poy, i de l'altra els que posteriorment s'integrarien a la de Poy que, com en el cas de Joaquín Manuel de Ferran, reclamaven el seu lloc dins el joc del poder. Aquests eren els religiosos Genaro Antich, Rafael de Ferran, Timoteo Mont, Jaime Serra i Joaquín Manuel de Ferran; Juan Bautista Ibáñez, Ignacio Ibáñez, José Serrano de Aparicio, Pedro Gil, José Antonio Reverter, Gabriel Janaro, Alexandro Peris, Pedro Ferrer, Francisco Serra, Francisco Forcadell, Joaquín Doménech Simó, Waldo Ferrer, Juan Bautista Forcadell, Pascual Lázaro, Juan Gavaldà i Agustín Grau. Com van exposar a la Reial Audiència: *"Que por D. Genaro Antich Pbro. y consortes vecinos de la villa de Ulldecona, se ha hecho al nuestro consejo la representacion que se sigue. Los que firman exponen. Que creen muy propio de su deber como los primeros*

y mas interesados propietarios en el buen gobierno municipal de su Pueblo el manifestar á V.A. los males y el abandono que sufre esta poblacion. Los escribanos aprovecharon de los ultimos tiempos, en que todos los hombres demas caracter se retraian de comprometer su credito, y opinión, ocupando los empleos del Ayuntamiento, han hecho estos como una vinculacion de su familia, el influxo que naturalmente tiene en un pueblo labrador, el Exño del Juzgado, y demas es causa, de que aqui de mucho tiempo hace, quando sus parientes no ocupen los empleos, recaigan en gente integra, separando así los sugetos de providad y honradez. Se esperaba de que en esta epoca mudase el espiritu de partido que causa transtorno en la administracion de caudales, en la politica, y sobre todo que tiene un pueblo respetable entregado a la codicia de un partido; que asegurandose con un año de anticipacion los votos, se hace el arbitro, hasta de los asuntos mas tribiales. Todo se habia hecho presente al Regidor maior actual D. Damaso Montrós, que parecia inclinado á atajar tamaños males, però sin duda alguna no ha tenido bastante entereza ó no ha podido vencer el partido del desorden, y acaba de sellarse esta con una nomina puesta al publico del Ayuntamiento proximo, en que apenas hay uno que sepa leer, compuesto de labradores adictos al Partido de Exños; y con escandalo parientes muy inmediatos; como es el Alcalde que será, hijo del actual, y cuñado del Exño del Juzgado, circunstancia que animando esta eleccion, con la que hay comprendidos otros parientes; y lo que es mas ningun hombre que merezca la confianza publica”²¹.

Responent aquestes acusacions, cinc dels sis proposats per a l'ajuntament del 1817 en qualitat de batlle i regidors, com eren José Antonio Doménech, Martín Viscarro, Sebastian Grau, Braulio Doménech i Jaime Ferrer, van defensar-se

al.legant que:” saben que algunos sujetos envidiosos y deseosos de mandar han solicitado á V.A. la insaculacion para que en esta villa circulen los empleos de Republica, pretendiendo el que se saquen yá este año por suerte= si consiguen esto, á mas de que lograrian el meter en bolsa á algunos sugetos que por sus qualidades no pueden gobernar, sería un deshonor para los exponentes; y el pueblo pensará que son excluidos por algun mal proceder ó defecto y por ello= A V.A. humildemente suplican se sirva tener en consideracion lo referido y despreciar la tal solicitud, y en caso acceder á ella sea para despues de que los sugetos haian incluido el tiempo de su empleo cuya gracia esperan alcanzár el recto proceder de V.A.”. Com que cap dels presents sabien escriure, va signar Andrés Calduch.²² Pensàvem trobar-mos amb individus amb escasses propietats, però si bé el consistori proposat per al 1817 no formava part d'una elit de propietaris, alguns d'ells, com Braulio Doménech i Sebastián Grau, pagaren al cadatre del 1814 una quantitat que podia equiparar-se a la d'alguns dels denunciants.

Afegint-se a aquesta rèplica i de forma molt més explícita i distesa, el veterinari de la població, Patricio Lacruz, s'oposava a la insaculació i atacà directament Joaquín Manuel de Ferran. El cas de Ferran és el típic d'hisendat sobradament capacitat per a formar part del consistori a nivell econòmic²³, però poc apte per ocupar un càrrec d'aquest tipus per escàndols en què estava implicada la seua família i pel seu passat “afrancesat”. Diu Lacruz: “Que por impulsos de su patriotismo y estimulado del amor á V.M. denunció la conducta y mal proceder de D. Josef Ferran vecino de dicha villa, contra V.M. y la Patria y de resultas de la justificacion que de ello dio el exponente al Gobernador de Tortosa se sirvió N.R.M. desterrarle como se vé de la copia de la sentencia y Real aprobacion que presenta, y privarle de

ejerger en toda su vida, empleo alguno de Republica por lo que quando fué Alcálde Constitucional cometió mil excesos hasta la vileza de pegar á los pobres vecinos; Este tiene un hermano llamado D. Joaquin Manuel de Ferran, hierno de D. Manuel Lambroneru aquel que fué oidor en Valladolid y ahora se halla en Francia por haver sido consejero del intruso Rey Josef, de circunstancias quasi iguales á D. Josef pues á mas de no tener domicilio fijo en jamas, ni bienes de que poder disponer ha manifestado en la ultima guerra la mayor adension al enemigo y despues á la constitucion por cuios motivos y para evitar el descontento del comun en jamas se le ha propuesto para ejerger ningun empleo de Republica. Ahora no pudiendo reprimir su jenio imperante y seguramente para vengarse del que expone y de las personas visibles y sacerdotes que se declararon en la causa de su hermano ayudado de algunos amigos que mandavan con el espresado su hermano y heran de su faccion y de otros que por justos motivos no pueden mandar, intenta D. Joaquin Manuel Ferran circulen por medio de insaculacion los Empleos de Ayuntamiento en esta Villa seguramente para que se le cave á él la suerte, como propalan y a sus compañeros que será el primero de mandar, gobernar despoticamente pues ningun exceso estrañaria este comun porque está bien penetrado de su genio dominante. Estime se sirva disponer no haver lugar á la insaculacion que Ferran pretende pues seguramente era su unico fin el mandar el para vengarse lo que acusaria el comun descontento tanto por las instrucciones hechas como por que los sugetos propuestos para miembros de Ayuntamiento en el inminente año mil ochocientos diez y siete son abtos capaces y de toda honrades"²⁴.

La insaculació no va arribar a produir-se aquell any i l'Ajuntament estigué integrat

pels cinc individus anteriorment esmentats i el sotsbatlle Juan Castell.²⁵

Ferran no va acovardir-se davant les acusacions de Lacruz, i al gener del 1817 va tornar a sol·licitar una nova proposta d'oficis de República mitjançant la insaculació. Indicava que ell no tenia cap prejudici envers el consistori però que aquest actuava dirigit i manegat pels escrivans. Com va assenyalar: "*opone defectos a los actuales Regidores Viscarro y Grau que aunque dotados de un caracter bondadoso no eran los mas á proposito por ser manejada la propuesta por los Esños que son los que influyen sobre los vecinos y son arbitros de las resoluciones del Ayuntamiento citando casos particulares como el ser el año pasado Alcalde Juan Bautista Poy y Esño. del Juzgado y secretario de Ayuntamiento su padre: Si este año el Alcalde su concuñado Jose Antonio Domenech habiendose hecho nombrar Secretario Juan Bautista Poy y su padre depositario de los propios y arbitrios*". Finalment demanava que es destituís el pare de Poy del càrrec que ocupava perquè el fill exercia el de secretari.²⁶

Els Poy no eren els únics que compartien tasques públiques que de fet no es podien compartimentar. Andrés Calduch va ser elegit al mes de maig diputat del comú, ocupació que no podia desenvolupar, com van denunciar tres dels nomenats electors per al seu càrrec, perquè: "*se le opone que es durador al comun: que tiene instancia pendiente en la Intendencia sobre recaudacion de catastro, y que tiene despacho de Admon. de la Loteria*". Davant aquelles acusacions s'excloué Calduch, encara que el seu procurador en va demanar la reposició.²⁷

La desitjada insaculació proposada per Ferran va aprovar-se el 22 de desembre del 1817, un cop s'havien fet les propostes per als oficis de República i s'havien escollit els representants de l'Ajuntament per l'any

següent.²⁸ Es va acordar que: *“ se haga en dicha Villa de Ulldecona Insaculacion de los oficios de personas nobles libres de toda tacha legal desinculando una sola para cada empleo sin hacer novedad en las elecciones del presente año, verificandose á costa de los fondos de Propios, si les hubiese sobrantes y den anticipando los espresados D. Genaro Antich, D. Joaquin Manuel Ferran y consortes las cantidades necesarias al efecto, con calidad de reintegro de los mismos fondos; y os encargamos, que siendo os representada esta nuestra carta nombrais comisionado de nuestra confianza que pase á la citada villa de Ulldecona a la practica de diligencias que á su tiempo remitirá originales al nuestro consejo para su aprovacion, por mando de D. Manuel Antonio de Santiesteban nuestro secretario Escrivano de camara de la Corona de Aragon”*.²⁹

Amb la insaculació es va produir un canvi d'Ajuntament. A la documentació de l'Arxiu de la Corona d'Aragó apareixen els noms del batlle i sotsbatlle, que foren Domingo Folquer i José Calduch. Suposem que aquests dos esmentats foren els elegits per insaculació, perquè a la llista dels regidors i procurador síndic apareixen uns noms ratllats, que són els dels regidors Francisco Nadal de Josef; Thomas Vicente Querol de Vicente, Ramon Esteve i José Torrent Pellicer, i el procurador Ignacio Ibáñez, i al seu costat els noms dels triats per aquest sistema: Juan Gavaldà; Juan Baut. Fuster; Pascual Roig; Vicente Ferrer, i Joaquín Elias dels quals s'especifica la seua condició de *“ todos labradores”*.³⁰

LA CAUSA COMUNA DE DUES FAMÍLIES ENFRONTADES AL TRIENNI

Aquell mateix any les famílies dels Poy i Montrós van formar un front comú per oposar-se que Juan Bautista Serrano de Aparicio obtingués una plaça de notari,

que aquest sol·licitava. Serrano declarà a l'Audiència que son pare José Serrano va ser agraciat notari del regne sense domicili l'any 1775 i que el 1781 va establir-se a Ulldecona. Com va indicar, el seu pare tenia ja 70 anys *“ y desde hace 20 padece de gota”*, per la qual cosa no podia exercir el seu càrrec de forma totalment efectiva, atesa la quantitat de protocols que aquest tenia al seu càrrec. És per això que Serrano sol·licitava *“ que en vista de todo se digne agraciarle con la Notaria de los Reynos paraque en union con el citado su padre formen un solo protocolo con lo que al paso que ningun perjuicio se sigue ni se aumente el numero de Esmôs en dicha villa, coadyube el suplicante a la manutencion de su anciano padre”*.³¹

La resposta de Luis Montrós i Juan Bautista Poy davant la sol·licitud de Serrano no trigà a aparèixer. El 22 de juliol tots dos dirigiren un memorial a la Reial Audiència sol·licitant la supressió de la plaça que obtenia José Serrano de Aparici, atesa la incapacitació per exercir el càrrec, segons les declaracions del fill. Consideraven que la demanda de Serrano no tenia cap consistència i que era mentida que José Serrano no tingués domicili fix, ja que aquest va exercir el càrrec de notari a Tivissa -d'on era natural- durant sis anys.

A la població les dues places de número que li pertocaven estaven representades per ells³² i *“ Damaso Montros como á sustituto del primero á quien V.R.M. por los achaques de este se sirvió agraciar en el año 1804, de inmemorial lo obtienen sus antecesores”*, per la qual cosa: *“ Existen actualmente 3 exmos, que residen en esta villa, con dos mas, que componen el numero de cinco, siendo uno de ellos el relatado Jose Serrano padre de J. Bautista supernumerario y otro Francisco Poy creado en 1795 con el titulo del juzgado, y sele concedió residencia en Mayo de 1796”* (...) *“ Hasta ahora que Serrano ha pretendido tomar por sustituto á*

su hijo no se tenia noticia que su residencia pertenecia a la villa de Tivisa, y la que tiene en esta villa ha sido y es en perjuicio de los recurrentes y sus sucesores, pues devia haverla tenido en Tivisa segun el relatado plan del año mil setecientos setenta y ocho".³³ Aquests proposaven que Serrano sol·licités la plaça a Tivissa, i refutaven totalment la teoria en que Serrano s'havia basat per demanar la plaça: la precària situació econòmica en què es trobava la família com a conseqüència de la incapacitació paterna ja que, com van al·legar, "es nototio ser uno de los mas hacendados y acomodados de la Poblacion".³⁴

L'audiència va desestimar la proposta dels dos notaris d'anul·lar la plaça de Serrano i aprovà que el fill formés un sol protocol amb el seu pare i que "*muerto este quede sin efecto su plaza hasta que haia vacante en la villa de Ulldecona, ó se le proponga. en el pueblo que le acomode; pues de este modo no se aumentará el número de Esños. en dicha Villa, supuesto que tiene mas de lo que se le señalaron por el plan*".³⁵

* * * *

Durant el Trienni, les disputes per controlar els càrrecs municipals es generalitzaren sota el context d'una marcada polarització política, i els enfrontaments arribaren al seu paroxisme. Poy fou el paladí dels liberals i Montrós el representant del grup reialista, encapçalat per Alexandro Peris.

La conseqüència més directa d'aquest enfrontament va ser l'assassinat de Poy, ocorregut el 18 d'octubre del 1823. En realitat la seua mort fou obra de tot un col·lectiu de destacats membres de la vida política del poble, que van estar implicats en el crim en qualitat d'autors o de còmplices.

El 5 d'agost del 1828 l'ajuntament d'Ulldecona feia present per disposició del

tribunal de la Reial Audiència de Barcelona l'arrest del regidor primer Francisco Sorlí i del síndic procurador Carpofofo Montrós i la destitució d'aquests en els seus càrrecs.³⁶ Un any més tard aquests dos individus i 15 persones més van haver de presentar les seues coartades davant el tribunal esmentat. La llista estava encapçalada per Peris qui, conjuntament amb Tomás Badia, Miguel Morera, José Antonio Labernia, Mauricio Borja i Lucas Vericat, estava tancat a les Reials Presons de Barcelona. Els altres implicats, Juan Bautista Serrano, Carpofofo Montrós, Domingo Castell, Manuel Borja, Agustina Badia, Francisco Oller, Ramon Querol, Jaime Arnau, Joaquín i Juan Gil, Joaquín Ribera i Francisco Sorlí, estaven arrestats a la presó d'Ulldecona. El document que ens ha proporcionat la informació de qui eren els implicats en el crim no ens aporta una reconstrucció dels fets, ja que tan sols ens indica les coartades que aquests individus declararen en la seua defensa, coartades expressades numèricament, sense explicitar textualment el tipus de coartada a què fan referència.

L'assassinat de Poy no va ser un crim a traïció, sinó més aviat una conseqüència previsible donat els enfrontaments que es van viure a Ulldecona d'una forma especialment intensa, si tenim en compte tots els esdeveniments que es produïren durant els dos anys de guerra.³⁷ El que sí que ens va sobtar va ser el fet de comprovar la quantitat de gent implicada en el crim i sobretot que individus tan destacats de la vida política del veïnat en fossen els artífexs directes.

De tota la llista podem advertir la profunda animadversió que generà Poy envers Alexandro Peris, Carpofofo Montrós, Lucas Vericat Mijavila, Manuel Borja i Juan Bautista Serrano de Aparici. Peris era el seu màxim rival polític; Montrós, Vericat i Borja formaven part del primer consistori del 1823 que van ser detinguts a instàncies de Poy, excepte

Vericat que va fugir; Juan Bautista Serrano, que aconseguí la plaça de notari al 1820, tenia també poderosos motius per implicar-se en el crim, com ja s'ha pogut apreciar en línies anteriors. De la resta de noms, alguns formaven part de la camarilla de Peris: Mauricio Borja el trobem desenvolupant el càrrec de procurador síndic el 1823-24, Juan Gil, el de síndic personer; l'apotecari Francisco Sorlí, el de regidor.

Suposem que tots devien ser absolts del crim, perquè trobem a alguns d'ells formant part dels posteriors consistoris i Serrano no va deixar d'exercir el seu càrrec de notari.

Absolutistes, liberals..., en definitiva llops amb diferents pells que pretenien la consecució del poder a qualsevol preu. El seu etiquetatge polític com a tals va iniciar-se a partir de 1820, però durant els anys previs ja s'havia obert una profunda escletxa de discòrdia entre aquells que es disputaven el control del municipi. Per obtenir-lo, eren capaços d'utilitzar el "joc brut" en les eleccions i intentar destruir la reputació del seu adversari polític. En realitat, la diferència entre uns i altres la trobem, en el cas d'Ulldecona, tan sols en l'oposicionisme que implicava pertànyer a un bàndol en contra de l'altre.

NOTES

¹ Vegeu l'article de Muria, A: «Ulldecona en els inicis de la campanya reialista de 1822-23», a Raïls, núm 5, ps. 59-66 i el meu: «Els aixecaments reialistes a Ulldecona durant el Trienni liberal (1820-1823)», núm. 13, ps. 45-58.

² Torras i Ribé, J.M: *Els municipis catalans de l'Antic Règim (1453-1808)*, Curial, Barcelona, 1983, p.332.

³ Ibid., ps. 337-339.

⁴ Ibid., ps. 361-362.

⁵ Irles, M.C.: *Al servicio de los Borbones. Los regidores valencianos en el siglo XVIII*, Ed. Alfons el Magnànim, València, 1996, p. 208.

⁶ Arxiu de la Corona d'Aragó (a partir d'ara, ACA), Real Audiencia, Expedientes, Reg. 1413, fol. 248.

⁷ Torras i Ribé, J.M.: *Els municipis... ob. cit.*, ps. 363-364.

⁸ Ibid., p. 369.

⁹ ACA, Real Audiencia, Nombramientos, Reg. 1253.

¹⁰ Arxiu Històric Municipal d'Ulldecona (a partir d'ara, AHMU), C-136 i C-124.

¹¹ ACA, Real Audiencia, Expedientes, Reg. 1412, fol. 185.

¹² Al cadastre del 1814 apareix com un dels propietaris que, a més de posseir propietats rústiques tenia un molí d'oli, cases, corrales, una pallissa, un pati i censals.

¹³ ACA, Real Audiencia, Expedientes, Reg. 1412, fol. 365.

¹⁴ La major part d'aquests individus, exceptuant el procurador, van votar per Poy durant les eleccions per al 1822. Arxiu General de la Diputació de Barcelona, Llig. 166. Doc. 4.

¹⁵ ACA, Real Audiencia, Nombramientos, Reg. 1437.

¹⁶ AHMU, C-136.

¹⁷ ACA, Real Audiencia, Nombramientos, Reg. 1438.

¹⁸ Ibid., Expedientes, Reg. 1413, fol. 438.

- ¹⁹. Ibid., Reg. 1414, folis 390v-391.
- ²⁰. Ibid., folis 541v-542.
- ²¹. Ibid., Cartas Acordadas. Reg. 1272, folis 990-991 (5 d'octubre de 1816).
- ²². Ibid. fol. 1044 (9 novembre).
- ²³. Ferran era el màxim contribuent particular dels cadastres consultats. A més de moltes propietats rústiques, que va anar augmentant amb el temps, Ferran pagava diverses cases i molins d'oli i farina.
- ²⁴. ACA, Real Audiencia, Cartas Acordadas, Reg. 1273, fol. 371 (4 febrer de 1817).
- ²⁵. Ibid., Nombramientos, Reg. 1439.
- ²⁶. Ibid., Expedientes, Reg. 1415, folis 23 i 240.
- ²⁷. Ibid., Reg. 1415, fol. 191.
- ²⁸. Ibid., Reg. 1416, fol. 71.
- ²⁹. Ibid., Cartas Acordadas, Reg. 1275, fol. 79 (22 desembre 1817).
- ³⁰. Ibid., Nombramientos, Reg. 1440. Segons el cadastre de 1830 tots ells eren gran propietats de la vila.
- ³¹. Ibid., Cartas Acordadas, Reg. 1275, fol. 229 (4 maig 1818).
- ³². Luis Montros havia obtingut la plaça el 1781 al morir el seu avi i Poy l'obtingué al 1815 també per la mort del seu avi matern. Ibid., fol. 401.
- ³³. Ibid., folis 401-402.
- ³⁴. Ibid., fol. 403.
- ³⁵. Ibid., Consultas Real Audiencia, Reg. 1380, fol. 140.
- ³⁶. Ibid., Expedientes, Reg. 1427, fol. 228.
- ³⁷. Respecte a això, vegeu els dos articles publicats a *Rails* que hem esmentat anteriorment. Sense entrar en detalls, podem mencionar les propostes d'impugnació de les eleccions: la primera al març del 1820; la segona -iniciada per Poy- el 1821 i la tercera -també proposada pel bàndol de Poy- el 1822. Aquestes propostes d'insaculació es caracteritzaren per unes constants desqualificacions verbals i fins i tot agressions físiques per part dels representants del bàndol liberal i absolutista. També podem destacar que el mateix Poy va ser segrestat per Rambla i van haver de pagar un rescat per ell, i que va ser Poy qui va denunciar la relació del consistori del 1823 i del seu secretari -Dámaso Montrós- amb els guerrillers reialistes.